EEN BLIK OP DE REGERINGS-VERSLAGEN OVER DE VERRIG- TINGEN AANGAANDE HET ARMBESTUUR.

De Statistiek staat in de schatting van 't publiek niet zeer hoog aangeschreven. Over 't algemeen wordt zij met een wantrouwend oog aangezien, en hare verdedigers hebben vaak de vraag te beantwoorden: waartoe ze nut is? Van den anderen kant echter heeft ze ook hare bewonderaars, die er soms veel meer van verwachten dan ze in staat is te geven, die vrij wat moeite en tijd opofferen om groote tabellen zaam te stellen en die met tal van cijfers te vullen. Die geringschatting aan de eene, die ingenomenheid aan de andere zijde, gaan beide te ver en — 't is ook hier: les extrêmes se touchent — staan in naauw verband tot elkander, zoo naauw als ongelooft en bijgeloof.

Wil de Statistiek aan haar doel beantwoorden, den toestand van zekere zaak met juistheid te doen kennen, dan behoort zij bovenal waar te zijn en — hetgeen dikwijls op 't zelfde neerkomt — ook *volledig*. Wanneer die eigenschappen ontbreken, vervalt alle grond voor latere gevolgtrekkingen. En toch, ze ontbreken maar al te dikwijls. Tal van statistische werken zijn er aan te wijzen, aan wier samenstelling veel arbeid en veel geld is te koste gelegd, doch wier nut hoogst twijfelachtig is, òf wegens min doelmatige inrigting, òf vooral omdat de brouwen waaruit de opgaven geput zijn, niet veel vertrouwen verdienen. Zij doen het denkbeeld ontstaan alsof alleen het verzamelen van eene groote menigte cijfers en het samenstellen van reusachtige tabellen het doel, en eene stokpaardjesachtige liefhebberij der statistici is, hoogstens onschuldig, maar zeker onnut. Zulke boeken zijn weinig geschikt om ware kennis te verspreiden. Wie er ligtgeloovig zijne berekeningen op bouwt zal zich treurig bedrogen vinden. En — om tot den aanhef dezes terug te keeren — het publiek wijt de dwaling aan de wetenschap zelve, in plaats van aan hare onjuiste toepassing.

Het is daarom van het hoogste belang bij het verzamelen van statistische opgaven vooral het oog gericht te houden op waarheid, volledigheid en doelmatige inrigting. Daartoe wordt een helder begrip van de zaak die men wil voorstellen en eene scherpe kritiek van de bronnen vereischt.

Dat dit vooral noodig is bij eene officieele statistiek, waarop het openbaar gezag zekeren stempel van echtheid drukt en waarvan het vaak het monopolie heeft, zal men gereedelijk toegeven, wanneer men in 't oog houdt van welken invloed die kan zijn bij de latere regeling van de gewichtigste algemeene belangen.

In de laatste jaren heeft die officieele statistiek, ook ten onzent, eene vroeger ongekennde uitbreiding erlangd. Regeringsverslagen over allerlei onderwerpen zien het licht, en komen onder ieders bereik. Vele dier stukken zijn onschatbare bronnen voor de kennis van ons land en volk.

Maar wie zal 't onkennen dat hun soms gebreken aankleven, die hunne waarde grootelijks verminderen? Gebrek aan samenwerking der verschillende departementen van bestuur, door de Rijksc commissie voor Statistiek destijds krachtig bestreden; aan eenvormigheid, in de provinciale en andere verslagen vaak betreurd; aan volledigheid, — men denke aan de statistiek der medische politie —; gebrek zelfs aan waarheid, steeds te vermoeden waar de opgaven, gelijk bij volkstellingen, van bijzondere personen uitgaan, die omtrent den aard en het doel er van allerlei wanbegrippen koesteren.

Het kan zijn nut hebben daarop de aandacht te vestigen en, zoo mogelijk, een weg aan te wijzen ter verbetering.

Het Regeringsverslag over 't Armbestuur zal hier uit dit oogpunt beschouwd worden.

Dat dit verslag de uitgestrektheid en de intensiteit der armoede in ons vaderland niet doet kennen, is meermalen opgemerkt. Maar wat dan?

„Verslag over de verrigtingen aangaande het armbestuur in het koninkrijk der Nederlanden,” zoo luidt sedert 1851 de titel. Zeer duidelijk is die niet, maar de steller kan alle schuld op artikel 195 der Grondwet werpen, waar dezelfde woorden voorkomen. De beteekenis zal uit den inhoud van het verslag moeten blijken. Deze nu is sedert 1854 de volgende:

In de eerste plaats wordt melding gemaakt van de aanschrijvingen der regering, strekkende ter rigtige toepassing der wet van 28 Junij 1854 (*S6. no. 100*), en van de werking dier wet, behandeld

naar de volgorde der artikelen. Zoo komen er achtereenvolgens in voor: Geschillen omtrent de classificatie van instellingen van weldadigheid (art. 2); het opmaken der bij art. 3 bedoelde lijsten; de herziening of vaststelling van reglementen (art. 4—9); de opgaven door de bestuurders der instellingen gedaan of geweigerd (art. 10 tot 13); het beheer der eigendommen enz. van de burgerlijke en gemengde armbesturen (art. 14—19); de werking der bepalingen van de artt. 20—26 omtrent de ondersteuning der armen en het maximum van onderstand; die van de bepalingen omtrent het domicilie van onderstand (art. 27—33); eindelijk ook die van de overgangsbepalingen (art. 36—40). Vervolgens ligt het restitutiestelsel aan de beurt (art. 41—48), dan de bepalingen omtrent het verhaal op de ondersteunden, hunne bloed- of aanverwanten of nalatenschappen (art. 49—54) en die omtrent verjaring (art. 55—58). De subsidiën uit de fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid (art. 59—62) worden opgegeven gelijk zij over het voorgaande jaar zijn uitbetaald en voorkomen op de begrotingen van de beide daarop volgende jaren. Ten slotte worden nog enkele bladzijden gewijd aan de artt. 62—68 (van de bedelaars en landloopers), 69—72 (van de uitspraak over geschillen) en aan de algemeene en slotbepalingen (art. 73—78).

Daarop gaat het verslag over tot eenige algemeene beschouwingen omtrent den voor- of achteruitgang van den staat van het armwezen, ontleend aan de Provinciale Verslagen, tot opmerkingen over den invloed van het gebruik maken van de scholen op het armwezen en over de werking der wet van 13 Augustus 1849 (*Sb.* no 39).

Eindelijk worden er in medegedeeld en op verschillende wijzen beschouwd, de tabellen, waarin de opgaven der verschillende armbesturen zijn zaamgetrokken, van het aantal behoeftigen dat door hen ondersteund is geworden, van de daartoe gedane uitgaven en van de middelen waaruit die uitgaven bestreden zijn. In die tabellen worden eerst behandeld de instellingen van weldadigheid tot leniging van armoede (bij art. 1 der wet bedoeld) en daarna, als aangesel, die welke voorkoming van armoede ten doel hebben, als: banken van leening, spaarbanken, spaarkassen, zieken- en begrafenisbussen en dergelijke.

Het verslag is dus in twee hoofdafdeelingen te splitsen. Het behandelt vooreerst *het van staatswege op de armbesturen uitgeoefend toezigt*, in de tweede plaats *de werking zelve dier armbesturen*. Het eerste gedeelte is meer een administratief, het tweede een

zuiver statistisch verslag. Alleen het tweede ligt binnen den kring dezer beschouwingen.

De Statistiek der instellingen van weldadigheid wordt geput uit de opgaven door de armbesturen gedaan. De vorm dier opgaven is vastgesteld bij besluit des Ministers van Binnenlandsche Zaken van den 8^{en} Januarij 1855.

Jaarlijks worden de daarbij voorgeschreven modelstaten, door de verschillende armbesturen ingevuld, door tusschenkomst der gemeentebesturen, toegezonden aan Gedeputeerde Staten der provinciën. Op de provinciale griffiën wordt de inhoud daarvan overgebracht op verzamelstaten, wier totalen in het regeringsverslag worden overgenomen.

De instellingen van weldadigheid die armenverzorging, in of buiten gestichten, voortdurend ten doel hebben, zijn krachtens art. 10 der wet tot het doen van opgaven verplicht. Zij vormen twee geheel verschillende categoriën, namelijk die der burgerlijke en gemeengde, wier werking bij de wet is geregeld en die aan voortdurend staatstoezicht zijn onderworpen, en die der kerkelijke en bijzondere, die, behoudens enkele bepalingen van orde, door de wet geheel worden vrijgelaten.

Het valt al dadelijk in het oog dat de opgaven door de kerkelijke en bijzondere instellingen verstrekt, zeer onvolledig zijn; zij bepalen zich tot die welke art. 10 der wet uitdrukkelijk opnoemt, te weten: het getal der ondersteunden of verpleegden, het beloop der uitgaven voor beheer en voor onderstand van allerlei aard en dat der inkomsten door collecten, inschrijvingen, of andere vrijwillige bijdragen en subsidiën. Die onvolledigheid is bezwaarlijk weg te nemen. Over 't algemeen zijn de besturen weinig geneigd tot het doen van opgaven en 't geven van inlichtingen, ter naauwernood verkrijgt men wat de wet uitdrukkelijk vordert, meer te vragen zou tot niets leiden.

In 't afgetrokken beschouwd, zou men 't ook met de verstrekte opgaven wel kunnen stellen. Het aantal bedeelden of verpleegden en de som voor onderstand besteed te kennen, is zeker het hoofddoel. De opgave van ontvangen subsidiën heeft eene bijzondere strekking, om namelijk de uitbreiding of inkrimping daarvan, met het oog op de betrekkelijke wetsbepalingen, te kunnen nagaan. Maar welke uitgaven een armbestuur gedaan heeft buiten die voor verstrekten onderstand en uit welke middelen, nevens de subsidiën, die uitgaven bes redden zijn, doet weinig ter zake. Zelfs de opgave der kosten van beheer en die van de

ontvangen liefdegiften zou gereedelijk gemist kunnen worden (*)

Maar in de praktijk heeft de onvolledigheid der opgaven het na-deel van ze in hooge mate onjuist te maken, terwijl iedere contrôle er onmogelijk door wordt.

Men vooronderstelde eens dat de opgaven steeds te goeder trouw en zoo naauwkeurig mogelijk gedaan worden — hetgeen echter wel eens te betwijfelen valt — dan is toch dezelfde zaak soms voor zeer verschillende beschouwingen vatbaar. Niet altijd is het even duidelijk wat b. v. tot kosten van beheer moet gerekend worden te behooren. Het eene armbestuur brengt daaronder al wat voor onderhoud van gebouwen, meubelen en andere eigendommen, voor lasten waarmede de inkomsten en bezittingen zijn bezwaard, voor administratiekosten op de inkomsten vallende, voor tractementen, voor schrijfbehoeften, drukloonen enz., enz. is uitgegeven, en vult eene aanzienlijke som in; een ander rekent er alleen toe de kosten op de uitdeelingen vallende; een derde, dat er slechts de belooning der bewindvoerders onder verstaat, laat, wanneer die hunne diensten om niet verrigten, de kolom geheel oningevuld. Het aantal bedeelden beteekent nu eens een aantal *personen*, dan weer een aantal *gezinnen*. Zoo schijnt ook het onderscheid tusschen subsidiën en vrijwillige bijdragen voor de besturen niet altijd even duidelijk te zijn. Er zijn diaconiën die, zich angstvallig aan art. 10 der wet vastklemmende, zelfs geene opgave doen van de weinige kleine onderscheidingen die de modelstaat nog maakt tusschen tijdelijk en doorlopend bedeelden, of tusschen onderstand in geld of op andere wijze verstrekt. Andere, meer mild, of minder sterk op 't punt der wettelijke bepalingen, vervallen in eene tegenovergestelde fout en doen opgaaf van *alle* uitgaven en ontvangsten, die dan in de verschillende kolommen der tabel gewrongen worden, zonder daarin te behooren. Zoo worden zeer dikwijls in de kolom der collecten en giften ook inkomsten uit bezittingen begrepen.

Men moet intusschen genoeg nemen met de ontvangen opgaven, nadere inlichtingen worden slechts schaars verstrekt, daar men zich in den regel door het invullen der tabel, hoe dan ook, van alle

(*) Zie omtrent de kosten van beheer de later, op blz. 13 en 14 gemaakte onderscheiding. Het nut van de opgaaf van collecten enz., is betoogd, op grond dat de kennis van 't gezamenlijk bedrag daarvan noodig is, ten einde te kunnen beoordeelen in hoever 't burgerlijk bestuur onderstand mag verleenen. Dit moge al 't geval zijn voor iedere instelling in 't bijzonder, de totaalcijfers van het verslag zullen toch wel nooit tot zoodanige beoordeeling kunnen leiden.

verdere verplichting ontheven rekent. Slechts toevallig worden sommige misstellingen ontdekt. Wanneer de inhoud zelve der tabel of de bijgevoegde toelichtingen daartoe echter geene dadelijke aanleiding geven is zoodanige ontdekking in den regel onmogelijk.

Het gevolg daarvan is, dat cijfers van geheel verschillenden aard, zonder vast plan, zonder eenheid bewerkt, worden zamengesteld. En die volmaakt onbeteekenende totalen moeten nu ten grondslag strekken eener beoordeeling van den werkkring der kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid. Wel bestaat er eenig vermoeden dat dezelfde fouten zich in den regel telken jare zullen voordoen, zoodat vergelijking der cijfers van verschillende jaren toch mogelijk blijft, maar, behalve dat dit op zich zelf al een zeer magere troost is, het vermoeden is nog lang geen zekerheid. Verschil van denkwijze is evenzeer mogelijk bij opvolgende besturen van dezelfde instelling als bij de besturen van verschillende instellingen.

Het bezwaar is intusschen moeilijk weg te nemen. Alleen zedelijke middelen kunnen hier aangewend worden. De overtuiging te vestigen dat *openbaarheid geen kwaad is*, maar integendeel van uitgebreid nut kan zijn, de medewerking te verkrijgen van hoogere kerkbesturen, wier invloed van kracht kan zijn, het verspreiden vooral eener algemeene beschaving, wier gemis thans vaak oorzaak is dat de voorgestelde vragen slecht gelezen en slecht begrepen worden, ziedaar de eenige middelen die tot verbetering kunnen leiden. De schuld ligt dikwijls meer in achteloosheid, in gering-schatting van het doel en in onjuiste opvatting van den inhoud der vragen, dan in omwil om ze te beantwoorden.

In hoeverre eene wijziging der modelstaten eenig nut zou kunnen hebben, zal later meer gepast ter sprake kunnen komen.

Bij de burgerlijke en gemengde instellingen is de toestand geheel anders. Met de wet in de hand worden daar opgaven gevorderd. Eene ministerieele aanschrijving, eene zorgvuldige behandeling der zaak door de ambtenaren die de verzamelstaten opmaken en eenige medewerking van de zijde der gemeentebesturen vermogen daarbij zeer veel.

Het is duidelijk dat veel der gebreken die de opgaven der kerkelijke en bijzondere armbesturen aankleven, ook in die der burgerlijke en gemengde gevonden worden. Verschil van opvatting is natuurlijk ook daarbij zeer mogelijk, te meer, omdat de voorgelegde vragen nog talrijker zijn, en de geheele geldelijke administratie omvatten.

De volledigheid der telken jare herhaalde opgaven geeft hier echter eenig middel tot contrôle aan de hand, dat ginds ten eenen male ontbreekt. Nota's van toelichting vergezellen de staten die aan de provinciale griffiën verzameld worden. Omtrent ieder cijfer, waarvan de beteekenis niet duidelijk is, *kunnen* nadere inlichtingen gevraagd worden. Daardoor is men in staat om, uitgaande van een vast plan van bewerking, de opgaven te schiften, in de verzamelstaten de noodige verbeteringen aan te brengen en zodoende totaalcijfers te verkrijgen waaraan eene bepaalde beteekenis kan worden toegekend.

Dat de opgaven in weerwil daarvan echter nog veel te wenschen overlaten, blijkt reeds uit eene vlugtige inzage der tabellen. Een enkel voorbeeld kan dit beweren staven.

De ontvangsten en uitgaven der burgerlijke en gemengde huiszittende armbesturen bedroegen volgens het regeringsverslag:

Jaartal.	Ontvangsten.	Uitgaven.	Overschot.
1854	f 2,814,110.39	f 1,516,803.87 ⁵	f 1,297,306.51 ⁵
1855	2,680,311.97 ⁵	2,431,513.99	248,797.98 ⁵
1856	2,606,563.85 ⁵	2,316,223.41 ⁵	290,340.44
1857	2,553,043.05	2,210,742.73	342,300.32
1858	2,717,831.68	2,329,090.31	388,741.37
1859	2,752,083.50	2,420,692.15 ⁵	331,391.43 ⁵
1860	2,813,876.12 ⁵	2,467,671.98	346,204.14 ⁵

Deze overschotten nu zouden, volgens de eenvoudigste begrippen van administratie, voor ieder volgend jaar als batig saldo der vorige rekening moeten opgenomen worden, indien althans de voorschriften omtrent de inrigting der tabellen naauwkeurig werden opgevolgd. (*) De armbesturen schijnen er echter anders over te denken. Althans in de rekeningen over 1855—1861 vindt men de volgende sommen uitgetrokken als saldo's op 1 Januarij van het dienstjaar in kas:

In 1855	f 210,952.—
„ 1856	235,153.26 ⁵
„ 1857	235,111.02 ⁵
„ 1858	288,474.22 ⁵
„ 1859	289,670.73 ⁵
„ 1860	302,467.70
„ 1861	275,836.02

Het blijkt dus dat er telken jare als batig saldo veel minder ver-

(*) Zie daaromtrent blz. 13 en 14 van 't verslag over 1854, alwaar wordt medegedeeld, dat de tabellen eene zuivere kasrekening moeten inhouden, dat er alle in het dienstjaar gedane ontvangsten en uitgaven in moeten opgenomen worden, onverschillig of zij op de dienst van *dat* jaar of op vroegere diensten betrekking hebben.

antwoord is dan de dienst van 't vorig jaar had overgelaten. Eene oplossing van dit raadsel zoekt men in 't verslag te vergeefs.

Dit is slechts een enkel voorbeeld van onnaauwkeurigheid. De door de armbesturen ingevulde tabellen zullen vermoedelijk in andere opzigten evenzeer fouten bevatten. En die fouten zijn niet gering te achten. Volgens de boven opgegeven cijfers toch zouden er alleen bij de burgerlijke en gemengde huuszittende armbesturen zijn zoek geraakt:

Tusschen 31	December	1854	en 1	Januarij	1855	f 1,086,354.51
"	31	"	1855	1	"	1856 23,644.72
"	31	"	1856	1	"	1857 55,229.41 ^s
"	31	"	1857	1	"	1858 53,825.09 ^s
"	31	"	1858	1	"	1859 99,070.64
"	31	"	1859	1	"	1860 28,923.73 ^s
"	31	"	1860	1	"	1861 70,368.12 ^s

Springt intusschen de fout, gelijk hier het geval is, terstond in het oog, dan bestaat er nog aanleiding om verbetering of inlichting te vragen — hoewel het aangegeven voorbeeld doet vermoeden, dat zulks niet geschiedt. — Eene eenvoudige vergelijking der tabellen met die welke in 't vorig jaar zijn ingezonden kan tot ontdekking van deze fout leiden. Maar wijst de tabel zelve de misstelling niet aan, dan kan zij slechts door toevallige omstandigheden aan 't licht komen en zal in den regel verborgen blijven.

Een tweede voorbeeld van onnaauwkeurigheid -- zoowel van de opgaven als van de wijze waarop zij verzameld worden — treft men aan waar de cijfers der gemeenterekeningen met de tabellen in verband kunnen gebragt worden. hetgeen ten aanzien der burgerlijke en gemengde instellingen in verschillende opzigten, en ten aanzien der kerkelijke en bijzondere althans op 't punt der subsidiën mogelijk is.

Over 1858, 1859 en 1860 bijv. zijn, blijkens het regeringsverslag, door de burgerlijke gemeenten de volgende subsidiën uitbetaald:

	1858	1859	1860
Aan burgerl. armbest. (lett. a)	f 1,636,986.99 ^s	f 1,665,227.02 ^s	f 1,703,274.50
" gemengde " (lett. d)	49,769.52 ^s	41,879.66	44,679.68
Te zamen	f 1,686,756.52	f 1,707,106.68 ^s	f 1,747,954.18
" kerkel. armbest. (lett. b)	f 235,992.94 ^s	f 197,303.77 ^s	f 171,950.96 ^s
" bijzondere " (lett. c)	32,281.00	19,061.91	20,647.45
Algemeen geheel	f 1,955,030.46 ^s	f 1,923,472.37	f 1,939,952.59 ^s

In de tabellen der instellingen van weldadigheid wordt mede het bedrag der gemeentesubsidiën opgegeven. Daar vindt men echter geheel andere cijfers, namelijk:

Over 1858	Lett. a en d.	Lett. b.	Lett. c.
Voor de huiszittende armbesturen	f 1,100,374.61 ⁵	f 237,667.44 ⁵	f 2,559 50
„ genootsch. v. schamele arm.	—	—	100.00
„ commiss. voor winteruitdeel.	7,545.76	—	300.00
„ genoots. v. behoeft. kraamvr.	309.00	—	75.00
„ godshuizen	217,968.36 ⁵	32,961.83 ⁵	2,554.30
„ gast- of ziekenhuizen	287,393.38	—	—
„ krankzinnigengestichten	27,314 01 ⁵	—	—
„ werkhuizen	63,713.27 ⁵	—	13,500.00
„ andere werkinrigtingen	2,538.95	—	220.00
Geheel voor iedere soort	f 1,707,148.36 ⁵	f 270,629.28	f 19,308.80
Algemeen geheel	f 1,997,086.44 ⁵		

Over 1859.	Lett. a en d.	Lett. b.	Lett. c.
Voor de huiszitt. armbesturen	f 1,131,470.32	f 178,736.44	f 2,944.50
„ genootsch. v. schamele arm.	—	—	75.00
„ comm. voor winteruitd.	6,362.72	—	250 00
„ genoots. v. behoeft. kraamvr.	200.00	—	75 00
„ godshuizen	210,394.35	32,103.42 ⁵	2,761.30
„ gast- of ziekenhuizen	287,007.09	—	—
„ krankzinnigengestichten	61,215.99	—	—
„ werkhuizen	66,707.47 ⁵	—	12,300.00
„ andere werkinrigtingen	2,007.00	—	880 00
Geheel voor iedere soort	f 1,765,364.94	f 210,839.86 ⁵	f 19,235.80
Algemeen geheel	f 1,995,490.60 ⁵		

Over 1860.	Lett. a en d.	Lett. b.	Lett. c.
Voor de huiszitt. armbesturen	f 1,162,176.52	f 152,973.76 ⁵	f 2,852.45
„ genoots. v. schamele armen	—	—	75.00
„ comm. voor winteruitdeel.	7,025 46 ⁵	—	174 47 ⁵
„ genoots. v. behoeft. kraamvr.	200.00	—	145 00
„ godshuizen	224,086.41 ⁵	25,289.93	4,185.00
„ gast- of ziekenhuizen	295,039.75	—	—
„ krankzinnigengestichten	33,631.88 ⁵	—	—
„ werkhuizen	69,988.58 ⁵	—	11,800 00
„ andere werkinrigtingen	2,358.32	—	500.00
Geheel voor iedere soort	f 1,794,566.94	f 178,263.69 ⁵	f 19,731.92 ⁵
Algemeen geheel	f 1,992,562.56		

Volgens deze opgaven zou derhalve over 1858 f 42,055.98 over 1859 f 72,018 23⁵ en over 1860 f 52,609 96⁵ meer door de armbesturen van de gemeenten ontvangen dan door deze aan uitgekeerd zijn. Waar de fout schuilt blijkt nergens, maar het wekt bevreemding dat de steller van 't verslag zulke tamelijk uiteenlopende cijfers nevens elkander geplaatst heeft.

Het ware intusschen mogelijk in dit alles eenige verbetering aan

te brengen Vergelijking der opgaven van iedere instelling in 't bijzonder met de opgaven van het vorige jaar, vergelijking van de opgaven der verschillende instellingen in iedere gemeente onderling en vergelijking van alle opgaven met de gemeenterekeningen zoude eene menigte fouten aan het licht brengen en tot verbetering kunnen leiden. Het ontdekken en oplossen eener enkele misstelling heeft bovendien vaak de ontdekking van verschillende andere ten gevolge. Door eene meer zorgvuldige behandeling ware daarom veel te verhelpen.

Eene vergelijking met de gemeenterekeningen, in 't algemeen ten aanzien der subsidiën, maar vooral bij alle opgaven der burgerlijke armbesturen wenschelijk, is echter thans onmogelijk, omdat de verzamelstaten voor 't verslag in de verschillende Provinciën worden opgemaakt vóórdat de rekeningen zijn vastgesteld, zelfs vóórdat ze aan Gedeputeerde Staten worden ingezonden.

Het ware daarom nuttig het zamenstellen dier verzamelstaten te verschuiven, totdat men in de gelegenheid zou zijn de afzonderlijke opgaven met de vastgestelde gemeenterekeningen te vergelijken.

Veel vertraging zou het uitbrengen van 't regeringsverslag daardoor niet behoeven te ondervinden. Thans wordt het uitgebragt aan het einde van 't tweede jaar na dat waarover 't verslag loopt. Wordt nu aan de provinciale griffiën de bewerking begonnen en voortgezet naarmate de gemeenterekeningen worden gesloten, waarmede in Augustus wordt aangevangen, dan kan zij in de eerste maanden van dat tweede jaar zijn afgeloopen. Is het werk daar met naauwkeurigheid, met in achtneming van de voorschriften der regering en met het oog op 't doel van den arbeid verrigt, dan behoeft de veel minder omslachtige verzameling der totaalcijfers niet lang te duren, dan zullen de weinige inlichtingen die de regering nog mogt verlangen ook betrekkelijk spoedig gegeven kunnen worden. Misschien zou 't verslag dan nog wel in hetzelfde jaar, des noods in den aanvang van het volgende kunnen worden uitgebragt.

Maar al werd de aanbieding er van aan de Staten-Generaal er ook nog meer door vertraagd, dit bezwaar kan niet opwegen tegen het voordeel dat er door te verkrijgen ware. Men klaagt vaak over 't min of meer oudbakkene van zulke verslagen, maar 't is toch beter de opgaven eenige maanden later te ontvangen dan volkomen onjuiste en daardoor onbruikbare opgaven te bekomen,

Behalve tot grooter naauwkeurigheid zou de maatregel ook kunnen leiden tot aanvulling van het verslag, dat thans — ook al waren alle daarin medegedeelde cijfers juist — het gebrek heeft van, op

een zeer belangrijk punt, hoogst onvolledig te zijn, van minder te geven dan de titel eigenlijk belooft.

Bij de zamenstelling der armenwet heeft het de aandacht getrokken, dat onder de instellingen van weldadigheid lett. a en d, allerlei instellingen van zeer verschillenden aard werden zamengevoegd. De opmerking was ongetwijfeld juist. Onder den naam van burgerlijk armbestuur verstaat men *hier* eene louter particuliere instelling van weldadigheid, die in geen verband hoegenaamd tot de gemeente staat, dan alleen in zooverre door deze de bewindvoerders worden benoemd; *elders* eene instelling die tot bepaalde doeleinden door de gemeente wordt ondersteund, waaraan bijv. de zorg voor alle in de gemeente verblijf houdende armen is opgedragen; *weer elders* een administratief ligchaam dat als onderdeel van 't gemeentebestuur te beschouwen is, door dit bestuur aangesteld om *alles* wat tot de armenzorg in betrekking staat, voor de gemeente te behandelen. In het laatste geval heeft de gemeente niets anders te doen, dan te betalen wat het armbestuur blijkt noodig te hebben, en de opgaven door dat armbestuur gedaan, geven, indien zij juist zijn, een volkomen overzigt van de gemeentelijke armenzorg. In elk ander geval zal het gemeentebestuur zelf, onverschillig of het eenig armbestuur al dan niet subsidieert, bovendien een eigen aandeel in de armenzorg hebben.

Er bestaat dus, behalve de instellingen van weldadigheid a en d waarop 't verslag betrekking heeft, nog eene andere soort van burgerlijke armbesturen die, hoewel niet met name in de wet genoemd, er echter in worden aangewezen, maar waarover het verslag ten eenenmale zwijgt. Het zijn de gemeentebesturen.

Niet gering voorzeker is het aandeel dat deze hebben in de armenzorg, in de „verrigtingen aangaande het armbestuur;” eene voorname plaats behoorden zij in het verslag daarover te bekleeden. Door ze met stiefmoederlijke karigheid alleen te vermelden voor zoo verre zij een maximum van onderstand vaststellen of subsidiën verleenen, door de menigte armen door hen bedeed en de aanzienlijke sommen daaraan besteed te verwaarloozen, door van de belangrijke gevolgen van het restitutiestelsel in weinige regels, in algemeene bewoordingen, zonder eenig toelichtend cijfer gewag te maken — men weet dat van den invloed der armenwet op de gemeentefinantiën tot nog toe geen andere dan zeer fragmentarische, meest locale opgaven te vinden zijn — door dit alles wordt het verslag hoogst onvolledig, bevat het eene groote leemte, die dringend aanvulling vordert.

Zal het dus aan zijn' titel beantwoorden, zal het de verrigtingen aangaande het armbestuur doen kennen, dan moeten die der gemeentebesturen dienaangaande er vooral in behandeld worden. Zoo zou men er b. v. in wenschen opgegeven te zien het aantal behoeftigen die regtstreeks door de gemeenten zijn ondersteund, het bedrag der van andere gemeenten ontvangen en aan andere gemeenten betaalde restitutiën, dat van de ontvangen en verleende subsidiën enz. enz. De daartoe noodige opgaven zouden door de gemeentebesturen verstrekt kunnen worden. Zij behooren intusschen ook zorgvuldig met de rekeningen vergeleken te worden, ten einde mogelijke missteelingen te ontdekken en de totaalcijfers zoo naauwkeurig mogelijk te doen zijn. (*) Konden daarnevens nog opgegeven worden de staats- en provinciale kosten voor het armwezen — ter wille van de volledigheid mogt ook daarvan wel iets meer vermeld worden, dan alleen het bedrag der subsidiën, dat echter waarschijnlijk evenmin juist zal zijn opgegeven, als dat der gemeente-subsidiën — dan zou men in 't bezit geraken van opgaven, die, behalve op grooter juistheid, ook op volledigheid aanspraak konden maken en een denkbeeld geven — zoo al niet van de armoede — dan toch van de armenzorg in ons vaderland, waartoe men het verslag in zijn tegenwoordigen toestand bezwaarlijk in staat kan achten.

Het volgt uit den aard der zaak dat de voorgestelde middelen ter verbetering een tamelijk omslachtigen arbeid vereischen, die misschien vermeerdering van kosten noodzakelijk zou maken. Het zal dan de vraag zijn, of het wenschelijker is, met opoffering van veel moeite, tijd en geld een onvolledig en gebrekkig verslag te vervaardigen, of door eene betrekkelijk geringe vermeerdering der genoemde hulpmiddelen, dat verslag zoo juist en zoo volledig te maken als in de gegevene omstandigheden slechts mogelijk is. Ter besparing zouden verschillende zeer vage opgaven daarentegen zeer goed kunnen achterwege blijven. Zoolang bijv. de „opmerkingen omtrent den voor- of achteruitgang van den staat van het armwezen” niets meer behelzen dan hetgeen de verslagen tot dusverre daarover bevatten, konden de bladzijden daaraan gewijd zonder nadeel tot

(*) De vorm der gemeenterekeningen is in de meeste provinciën niet geschikt om een goed overzicht van eenigen tak der gemeentelijke administratie te geven. Het is daarom niet wel doenlijk de verlangde opgaven (zelfs die van louter finantieelen aard zijn) regtstreeks daaraan te ontleenen. Vergelijking met die rekeningen blijft niettemin wenschelijk, omdat de opgaven van gemeentebesturen ook dikwijls te wenschen zullen overlaten.

zooveel regels worden ingekort. De eenige cijfers die men onder die opmerkingen aantreft, zijn vervat in een staatje, aanwijzend in hoeveel gemeenten de toestand van het armwezen veel gunstiger, iets gunstiger, bevredigend, onveranderd, iets ongunstiger of veel ongunstiger was. Welke waarde aan zulke cijfers te hechten is, kan ieder ligt beseffen. Even onzeker zijn veelal de mededeelingen over den invloed van het schoolwezen, die over de werking der wet van 13 Augustus 1849 en meer andere.

De wijze waarop deze opgaven worden gedaan is ook niet zeer gemakkelijk voor 't gebruik. In den regel worden de opmerkingen medegedeeld, die Gedeputeerde Staten der verschillende provincien over de betrekkelijke onderwerpen gemaakt hebben. Uit die elf onzamenhangende aantekeningen een geheel te construeren is doorgaans onmogelijk. De verslaggever waagt er zich dan ook niet aan, maar laat het geheel voor rekening van den lezer.

Ook de vorm van het verslag zou misschien eene vereenvoudiging kunnen ondergaan, die tevens eene goede verbetering zou zijn. De inhoud der uitslaande tabellen, die ongeveer de helft van 't boekdeel vullen, ware, met eenige wijziging in de rangschikking der cijfers, misschien tusschen den tekst in te voegen. Thans moeten de in die tabellen voorkomende cijfers gedurig in den tekst herhaald worden; dit dubbele werk werd dan overbodig, en 't gemak bij de raadpleging van het verslag zou door 't verdwijnen der lastige uitslaande bladen grootelijks vermeerderd worden.

Eindelijk nog eene enkele opmerking omtrent de inrigting der tabellen.

Zij zijn in eene menigte kolommen gesplitst, vooral die waarin de burgerlijke en gemengde instellingen behandeld worden. In 't algemeen is het wenschelijk, met de daarbij te maken onderscheidingen zoo spaarzaam mogelijk te zijn en het aantal kolommen niet te zeer te vergrooten. Hoe meer zamengesteld de vragen zijn die men voorlegt, des te geringer wordt de kans dat zij goed beantwoord zullen worden. Eenvoudigheid is hier eene erkende hoofsdeugd. En toch moet de toevoeging eener enkele kolom nog wenschelijk geacht worden.

In sommige tabellen namelijk vindt men eene kolom voor „onderhoud van gebouwen, gronden, meubelen en andere bezittingen, de verdere lasten waarmede de eigendommen en inkomsten bezwaard zijn en voor alle kosten van beheer.”

De hierin begrepene uitgaven zijn van tweederlei aard. Deels toch zijn het kosten die de aard der instelling als inrigting ter ver-

zorging van personen noodwendig medebrengt, deels andere, die 't gevolg zijn van geheel bijzondere toestanden.

Bij een Godshuis b. v. behooren de kosten die tot inrigting en instandhouding van het gebouw gevorderd worden, die van ameublement, de bezoldigingen der suppoosten en bedienden tot de eerste soort. Het zijn uitgaven voor zaken die tot het wezen der instelling behooren, zonder welke zij geen Godshuis meer zou zijn. Die uitgaven maken een deel uit van de kosten van verpleging en zijn er zelfs dikwijls moeilijk van te scheiden.

Maar diezelfde instelling kan verschillende rentegevende eigendommen hebben. Zijn dit vaste goederen, dan zullen daarvoor lasten en onderhoudskosten te betalen zijn. Ook de bijzondere administratie dier eigendommen, zelfs al bestaan ze in effecten of inschrijvingen op 't grootboek, zal soms kosten veroorzaken. Erfelingen of schenkingen vorderen dikwijls zekere uitkeeringen, waarmede zij, bij hunne instelling, bezwaard geworden zijn. Deze uitgaven zijn van geheel anderen aard. Zij strekken alleen tot vermindering van het zuiver bedrag der inkomsten, maar hebben op den werkkring der instelling als Godshuis niet de minste betrekking.

Hetzelfde geldt voor geneeskundige en andere gestichten die, juist ter bereiking van hun doel, gebouwen, bedienden en andere zaken noodig hebben. Zelfs bij andere armbesturen komt de onderscheiding te pas, wanneer b. v. aan den aankoop, het vervoer, de keuring of de uitdeeling van levensmiddelen, kleederen, brandstoffen en dergelijke zaken, noodzakelijke onkosten verbonden zijn, die meer beschouwd moeten worden als verhooging der kosten van bedeeeling dan als lasten, of kosten van beheer.

Gelijk de tabellen thans zijn ingerigt kan men er geen antwoord uit putten op de vraag naar min of meer kostbare administratie, noch ook op die naar het zuiver bedrag der kosten van onderstand.

Wanneer echter de bedoelde kolom, volgens de boven aangegevene onderscheiding gesplitst werd, zoodanig dat de thans daarin begrepen som die als een deel van de onderstands-kosten beschouwd moet worden, afzonderlijk werd vermeld, dan ware althans het bedrag van dien onderstand juister bepaald.

Zelfs voor de kerkelijke en bijzondere instellingen zou, met in acht neming van art. 10 der wet, de onderscheiding zeer wel te maken zijn, door namelijk, met behoud der kolom „voor kosten van beheer,” aan die welke over den onderstand handelen nog eene enkele kolom toe te voegen, waarvan het opschrift b. v. voor de Godshuizen zou kunnen luiden: „kosten van *het* gebouw der instel-

ling en der daarbij behoorende meubelen en van dienstpersoneel," of wel, door in 't opschrift der kolom, „voor onderhoud en verzorging" aan te wijzen, dat de bedoelde kosten daarin, als noodzakelijk bestanddeel van die verzorging, behoorden opgenomen te worden. Voor de burgerlijke en gemengde instellingen zouden buitendien, nevens de kosten van beheer, nog behooren opgegeven te worden de uitgaven tot onderhoud van rentegevende eigendommen en de lasten waarmede de inkomsten zijn bezwaard.

Het verslag zelf erkent (zie b. v. dat over 1861 op blz. 62) dat onder 't bedrag der uitgaven voor „onderhoud van gebouwen enz.," voor „kosten van beheer" en onder die „van verschillenden aard," wel een en ander zal voorkomen dat, in strikten zin, zou kunnen geacht worden te behooren tot of in het wezen der zaak gelijk te staan met onderstand aan behoeftigen verstrekt. Naar het oordeel der Regering is het echter niet onwaarschijnlijk dat daartegen ongeveer zal opwegen wat òf in verschillende tabellen twee malen in uitgaaf is gebragt òf voor verpleging van niet behoeftigen in gods- gast- of ziekenhuizen en in gestichten voor krankzinnigen is uitgegeven. Op welken grond dit oordeel steunt, blijkt niet. Maar zeker zou door 't voorgestelde middel de geheele vooronderstelling kunnen vervallen. Omtrent den inhoud der kolom voor „verschillende uitgaven" kunnen de noodige inlichtingen van de armbesturen — het geldt hier alleen burgerlijke of gemengde — gevraagd worden, zoodat men in staat is daarin niets te brengen wat tot „onderstand" behoort. De dubbele emplooijen kunnen worden opgespoord; het verslag noemt althans het bedrag daarvan. Er blijft dus alleen nog onzekerheid bestaan omtrent het bedrag dat ter verpleging van niet behoeftigen is aangewend. Zelfs dit bedrag wordt echter in het verslag bij benadering opgegeven. De wijze waarop dat bij benadering verkregen cijfer gevonden is, wordt niet genoemd, maar is die te vertrouwen dan vervalt alle noodzakelijkheid voor de transactie waarmede het verslag zich thans behelpt.

Behalve de instellingen *tot leniging van armoede* behandelt het verslag ook die *ter voorkoming van armoede*. Zij zijn er, schoon de wet ze niet beheerscht, ook na 1854 in behouden gebleven. En 't is niet te ontkennen, dat zij, veel meer dan de vorige, werkelijk bijdragen kunnen leveren tot de kennis van de armoede in den lande. Het getal en het bedrag der beleeningen en aflossingen bij

de Banken van leening, het getal deelnemers en 't bedrag hunner saldo's bij de Spaarbanken en Spaarkassen, de deelneming in Zieken- en Begraffenisbussen, de werking der Hulpbanken kunnen daartoe uitmuntende gegevens zijn.

Te meer is daarom de onvolledigheid der opgaven hieromtrent te betreuren, eene onvolledigheid die ze bijkans alle waarde doet verliezen.

De Banken van leening alleen maken hierop eene uitzondering. Deze leveren weinig bezwaar op. Zij zijn aan 't openbaar gezag onderworpen en dit is dus in staat er volledige opgaven over te erlangen. Eene naauwkeurige contrôle bij de verzameling dier opgaven kan de meest mogelijke juistheid en volledigheid doen bereiken.

Met de overige hier bedoelde instellingen is dit echter niet het geval. Men is daaromtrent afhankelijk van den goeden wil der bestuurders, die tegenover het staatsgezag geene bijzondere verplichting hebben. Wat de Spaarbanken betreft, kan hier verwezen worden naar een opstel van den heer Mr. G. A. Fokker, in den laatsten jaargang van het jaarboekje der Vereeniging voor Statistiek, waarin wordt aangetoond, niet alleen, dat de inhoud van het regeringsverslag hoogst onvolledig is, maar ook, dat die onvolledigheid voor een goed deel het gevolg is van de verwaarloozing van opgaven die gemakkelijk te verkrijgen zijn. Behartiging der wenken door den heer F. gegeven, kan veel gebrekkigs wegnemen.

Dat over Spaarkassen en Hulpbanken meer zou te geven zijn, dan thans geschiedt, kan, naar aanleiding der opmerkingen van den heer F. over de spaarbanken, vermoed worden. Van verschillende hulpbanken althans zijn gedrukte verslagen te verkrijgen, waarin menige bijzonderheid wordt medegedeeld die belangrijk genoeg te achten is, om in het regeringsverslag te worden overgenomen. Daaronder bekleedt b. v. het bedrag der verschillende voorschotten en het doel waartoe zij gebezigd zijn — waarover 't verslag geheel zwijgt — eene voorname plaats. Aan vrees voor openbaarheid kan men 't achterwege blijven van opgaven niet wijten. In *de Economist* van 1862, blz. 331, komt bijv. eene statistiek der Hulpbanken voor, waarin, behalve de in 't regeringsverslag genoemde, nog zijn opgenomen twee banken te 's Gravenhage, twee te Amsterdam, eene te Breda, eene te Groningen, eene te Doesborgh, eene te Wageningen, eene te Sneek, eene te Oud-Beijerland en eene te Middelharnis. En, wat nog meer zegt, in het door 't Departement van Binnenlandsche Zaken uitgegeven Statistisch Jaarboek

zijn deze banken — met uitzondering alleen van de beide te 's Gravenhage, van eene te Amsterdam en van die te Breda — vermeld en nog eene te Roordahuizum opgegeven. Blijkbaar ligt de fout hier in de verkeerde wijze waarop men de opgaven tracht te verkrijgen.

Zoo is het ook met de spaarkassen gesteld, waarvan het Statistisch Jaarboek over 1860 elf meer noemt dan het verslag omtrent het armbestuur over datzelfde jaar (*). Waarschijnlijk bestaan er nog meer. Uit een ingezonden stukje in de *Economist* van 1860, blz. 162, blijkt b. v. van het bestaan eener spaarkas bij de Domaniale steenkolenmijnen te Kerkrade. Wie, gelijk de schrijver van dat stukje, de heer van der Elst, openbaarmaking nuttig acht, zal voorzeker iedere bescheidene aanvraag om mededeeling beantwoorden.

Doch, al ware dit ook niet het geval, al mogten de pogingen om opgaven te erlangen vaak mislukken en volledigheid nimmer ten volle bereikbaar zijn, het ware toch zaak om, door eene gemakkelijk te verkrijgen samenwerking der verschillende afdelingen bij 't zelfde Departement, althans gebruik te maken van de opgaven die men verkrijgen kan, en waarvan 't Statistisch Jaarboek getuigt, dat men ze werkelijk verkregen heeft.

Dat de opgaven omtrent de zieken- en begrafenisbussen ook vele leemten bevatten is zeker. Ook hebben de verschillende cijfers die hier bij elkander geteld worden, ongetwijfeld zeer verschillende beteekenissen. Vergelijkt men b. v. de verhouding tusschen het aantal deelnemers en het getal ondersteunden, dan ziet men dat in de verschillende provinciën, van 't volgend aantal leden telkens één ondersteuning genoot: (†)

	1860	1861
in Noord-Brabant	5	7
„ Gelderland	8	9
„ Zuid-Holland	40	42
„ Noord-Holland	9	30
„ Zeeland	25	24
„ Utrecht	6	7
„ Friesland	15	24
„ Overijssel	6	7
„ Groningen	17	37
„ Drenthe	4	8
„ Limburg	7	9

(*) In het Jaarboek wordt nog genoemd de Spaarkas te Zaandam, waarvan 't verslag zegt dat zij opgeheven is.

(†) De opgaven van 't getal ondersteunden waren onvolledig voor Zuid-Holland en Overijssel. Voor Noord-Holland wordt het aanzienlijk verschil tusschen beide jaren toegeschreven, niet aan onvolledige opgaven, maar aan de omstandigheid dat de opgaven wel *eenmaal*, maar niet *dezelfde* instellingen betreffen. Hieruit volgt dat de opgaven over verschillende jaren niet eens met elkander in vergelijking gebragt kunnen worden, iedere gevolgtrekking uit die opgaven onmogelijk wordt en zij daardoor geene waarde hoegenaamd bezitten.

Deze cijfers duiden blijkbaar op instellingen van geheel verschillende aard en strekking. Men zou bezwaarlijk kunnen beweren dat in Drenthe twaalf maal meer menschen ziek werden of stierven dan in Zuid Holland.

Middelen ter aanvulling of verbetering zijn intusschen moeilijk aan te wijzen. Het verslag bevat over de zieken- en begrafenisbussen hetzelfde als 't Statistisch Jaarboek, aan verwaarloozing van bekende opgaven valt hier dus niet te denken. Het zou alleen de vraag zijn of men er, bij een naauwkeurig onderzoek, niet meer zou kunnen verzamelen.

Op dit terrein nu behoort de regering gerugsteund te worden door de krachten van bijzondere personen. Wie in de gelegenheid is om kennis te verkrijgen en mede te deelen, make daarvan gebruik, hij zal er de wetenschap en 't algemeen belang door bevorderen. Tal van op zich zelve schijnbaar onbeteekenende bijzonderheden kunnen, wanneer zij ter algemeener kennis gebragt worden, in verband met andere, tot belangrijke uitkomsten leiden. Tijdschriften genoeg zullen er hunne kolommen gaarne toe beschikbaar stellen.

Men zou zelfs de vraag kunnen opperen, of 't wel tot den werkring der regering behoort, statistieken te leveren over onderwerpen die zij, gelijk bij de bovenbedoelde duidelijk blijkt, niet in hun' vollen omvang kent, waarmede zij niet officieel *kan* bekend zijn?

Reeds bij de behandeling van het verslag over 1849 (*) werd door de commissie uit de Tweede Kamer het gevoelen geuit, dat het verslag der regering zou moeten beperkt worden tot de instellingen die tot leniging of vermindering van armoede strekken en dat, even als de weduwen- en weezen-fondsen er sedert eenige jaren niet meer in waren opgenomen, zoo ook de overige instellingen tot voorkoming van armoede daaruit behoorden te worden weggelaten. Met veel meer grond nog dan toenmaals ware, onder de werking der armenwet, dit denkbeeld te verdedigen.

De regering heeft het echter wenschelijk geacht de bedoelde instellingen in het verslag te blijven vermelden omdat hare werking niet een verwijderden, maar onmiddellijken invloed op den staat van het armwezen uitoefent.

Dat het zamenstellen eener statistiek dier instellingen hoogst wenschelijk is, zal niet ontkend worden. Dit hebben ze met eene menigte andere zaken gemeen. Maar daardoor is de mogelijkheid

(*) Zie 't verslag over 1850, blz. 6.

dier zamenstelling nog niet bewezen, veel minder nog de verplichting der regering om er zich mede te belasten.

Hare roeping op het gebied der statistiek is niet moeilijk te omschrijven. Deze bepaalt zich bij die onderwerpen waarvan zij alleen volkomen kennis dragen kan en waarvan zij, uit den aard der zaak, of op grond van uitdrukkelijke wetsbepalingen, kennis dragen moet. Bevolking, Burgerlijke Stand, Verkiezingen, Staats- Provinciale- en Gemeente-finantiën, Belastingen, Krijgswezen, Regtswezen, Scheepvaart, In-, Uit- en Doorvoer, Armwezen in den zin der wet, Openbaar Onderwijs, Waterstaats-aangelegenheden, kortom alles wat in zijn geheelen omvang onder 't toezigt der Regering staat, behoort daartoe. Wat buiten dien kring ligt behoort meer eigenaardig aan de wetenschap te worden overgelaten; officiële verslagen daarover moet het Staatsgezag niet leveren, omdat het die niet leveren kan. De mededeeling van enkele bijzonderheden daarover kan van groot nut zijn. maar wanneer men, gelijk bij regeringsverslagen, slechts totaalcijfers opgeeft, behooren die vooral strikt volledig te zijn. Zonder dat verliezen zij alle waarde, juist omdat het dan geen totaalcijfers meer zijn.

De Regering zelve heeft, bij de behandeling van art. 10 der armenwet er op gewezen, dat zonder *verpligte opgaven* een goed verslag onmogelijk kan gegeven worden, en dat, waar men afhankelijk is van *welwillendheid*, bij aanhoudende weigering van de zijde der personen wier hulp men behoeft, de waardigheid van het openbaar gezag daaronder soms dreigt te lijden. De opmerking is nog op dit oogenblik volkomen van toepassing op de statistiek der instellingen tot voorkoming van armoede.

In naauw verband hiermede staat de methode die bij de zamenstelling van statistische verslagen gevolgd wordt. Door de regering worden soms model-verslagen en model-staten opgemaakt, wier inrigting, met het oog op 't gebruik dat er van gemaakt moet worden, misschien niets te wenschen overlaat, maar waarbij wel eens uit het oog is verloren, dat de gegevens bezwaarlijk te verkrijgen zullen zijn. Die modellen worden ter invulling aan de gemeente-besturen gezonden, de ontvangen opgaven zamengeteld en zoodoende een officieel totaalcijfer verkregen. Zoo gaat het met de statistiek van landbouw en veeteelt, met die welke de medische politie betreft en met meer andere. Maar zijn de gemeente-besturen wel altijd goed ingelicht, kunnen ze dit wel altijd zijn? Op de officiële alwetendheid dier besturen valt zeker vrij wat af te dingen en men zal bijv. dikwijls meer waarde kunnen hechten aan de of-

ficiëuse mededeelingen van één enkelen landbouwer over den oogst of van één enkelen geneesheer over den gezondheids-toestand in zekere gemeente, dan aan de officieële opgaven van het gemeente-bestuur. Dat zulke opgaven weinig vertrouwen verdienen wordt dan ook algemeen erkend.

Ieder arbeide met de gegevens die hem ten dienste staan, dat doe ook de Regering. Daarmede ten nutte van het algemeen te woekeren is loffelijk en is pligt. Maar men wachte zich wel om buiten 't spoor te treden, dwaling zou er 't onvermijdelijk gevolg van zijn. En men bepale den vorm der mededeelingen eerst na de feiten die men wil bekend maken, zelf grondig te kennen, of althans den weg te hebben aangewezen, waarlangs men met zekerheid tot de kennis er van kan geraken. Zóó toegepast zal de waarde der statistiek erkend moeten worden, zal zij leiden tot uitbreiding van wetenschap, en daardoor van welvaart.

H. JACOBI.